

PAPER DETAILS

TITLE: DIN EGITIMINDE KALP-BEYİN REZONANSI (ÇAGRISIM) SAYESİNDE KAZANILAN
REFLEKSLERİN ÖNEMİ VE SÖZDE REFLEKSLERİN YOL AÇTIĞI ZARARLAR

AUTHORS: Menderes / Ömer BİLGİLİ / YAVUZ

PAGES: 126-155

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/211682>

**DİN EĞİTİMİNDE KALP-BEYİN REZONANSI
(ÇAĞRIŞIM) SAYESİNDE KAZANILAN REFLEKSLERİN
ÖNEMİ VE SÖZDE REFLEKSLERİN YOL AÇTIĞI
ZARARLAR**

Menderes BİLGİLİ-Ömer YAVUZ*

Özet

Beynimiz fizikî bağlamda algoritmik bir şekilde çalışır. Burada en önemli hususlardan biri doğruya en yakın algoritmaların üretilmesi ve beynin bu doğrultuda çalışmasının sağlanmasıdır. Beynimiz süreç içinde bu algoritmalar sayesinde refleks kazanır. Bu refleksler insanın din eğitimini doğru orantılı olarak etkiler.

Anlamayı sağlayan kalbin sağlıklı bir şekilde inşa edilmesi için onun enformasyon değeri (kalite, anlam ve muhteva) yüksek olan bilgilerle reaksiyona girmesi gerekir. Kalbin bu işlemi nitelikli bir şekilde yürütmesinde beyin sağlığı da oldukça önemlidir. Bunların hiç biri hatta insanı ilgilendiren ve etkileyen hiç bir bileşen göz ardı edilmemelidir. Sağlıklı bir din eğitimi için bu gereklidir.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Genetik refleks, Epigenetik refleks, Bilinç, Kalp Beyin Rezonansı

The Importance Of Reflexes Acquired Through Resonance (Connotation) Of Heart-Brain In Religious Education And Damages Resulting From So-Called Reflexes

Abstract

Physically, our brain functions algorithmically. One of the most important issues here is that the most accurate algorithms be produced and to ensure the brain function accordingly. Our brain gains reflexes by means of these algorithms in process. These reflections are proportional to the religious education of

* ATO Anadolu Lisesi DİKAB Öğretmeni, menderesbilgili@yahoo.com ; Adana ÇEAŞ Anadolu Lisesi Fizik Öğret. omeryavuz89@gmail.com.

people affected.

In order to construct the heart enabling comprehension in a healthy way, it should react with valuable knowledge (good quality, meaning and content). Brain health is very important in a heart processing this qualitatively. None of these, not even any of the components concerning and affecting human should be ignored. This is a must for a healthy religious education.

Keywords: Religious Education, Genetic Reflex, Epigenetic Reflex, Consciousness, Heart-Brain Resonance

GİRİŞ

Bu çalışmada kastettiğimiz eğitim, eğitimcinin eğitilenin aklını kontrol ettiği tipik bir kontrol işlemcisi (proses)'dir (Özenli, 1999: C3). Ekonomik bir eğitim ise, ilmi tecrübeler sayesinde elde edilen algoritmaların¹ rehberliğinden (Penrose, 2004: 35-36) istifade edilerek kişinin kontrolü eline alma fazına gelinceye kadar geçen süreçtir. Buradaki kontrol, göz önüne alınan konuya hem teorik hem de pratik açıdan hâkim olmaktır.

Bu durum hissi düzlemde kişinin kazanacağı hazları da içine alır. Bu bağlamda pür davranışçı modelin eksik kalacağı kanaatindeyiz. Burada her bir his ve haz bir makama karşılık gelir (Elmalılı, 2005: 48). Bu makamlar sonsuz sayıda olup eğitimle kazanılır (Kuşeyri, 2009: 113-114). Dolayısıyla “oldum” dediğimiz bir faz yoktur.

Burada süreci kontrol edip etmeme açısından eğitimi şu kategorilere ayırabiliriz:

1. Bu kategoride süreç sonunda kişinin neler ka-

¹ Algoritma: Her türlü sistematik hesap yönteminin genel adıdır. Herhangi bir problemin çözüm yöntemini tanımlayan sıralı işlemler bütünü, çözüm zinciridir. Yol, yordam demektir. Bu kavram 9. yüzyıl başlarında yaşamış, aslı Türk olan matematikçi Muhammed bin Musa el Harezmi'nin, el-Harezmi sözcüğünden batılların çıkardığı bir terimdir (Nasr, 2006: 78-79).

zanacağı önceden bilinir. Buradaki kazanım ilmi tecrübelerin birikiminin bir sonucu olan formel eğitim sayesinde gerçekleşir. Burada süreç tamamıyla kontrollüdür. Öğretmen tarafından planlanmakta, yürütülmekte ve takip edilmektedir (Fidan / Erdem, 1988). Hem eğitimci hem de eğitilen aktif bilinç fazında sürece dâhildir.

2. Bu kategoride süreç sonunda kişinin neler kazanacağı önceden bilinemez. Burada süreç kısmen kontrollüdür. Bu sürece ancak formel eğitimini çağın seviyesinde kazanmış olanlar girebilir. Bilimsel çalışma yapanları bu kategoride değerlendirebiliriz. Bunlar süreç sonunda ne kazanacaklarını bilmezler. Bunların kayıp ve başarısızlıkları bile bir kazançtır. Zira sonunda gittikleri yolun ve girdikleri sürecin olumsuz olduğunun farkına varırlar. Bir daha bu sürece girmezler ve gireceklere de engel olarak yardımcı olurlar (parazitlerin yararlı etkisi). Yine burada da hem eğitimci hem de eğitilen aktif bilinç fazında sürece dâhildir.

3. Bu kategoride ise düzenli bir kontrol yoktur. Bi-rey aktif bilinçten çok pasif bilincin etkisi altındadır. Bi-yolojik dürtü, toplumsal etkenler ve benzerlerinin tesiriyle aktif bilinçten çok pasif bilinç düzeyinde seyredenlerin eğitimi bu tasnife girer.

İnsanlar çabalarına ve tercihlerine göre bu kategorilere girerler. Konunun içeriğine göre bazen birinci kategoride seyrederken bir başka konuda ikinci veya üçüncü kategoride yer alabilirler. Ancak kişi 1. ve 2. kategoride yer alırsa kendisi için daha doğru olur. Zira 3. Kategoride farkındalık olmadığı için böyle bir süreç kişiye gereken yararı sağlamaz.

Kullanılan algoritmalar süreç sonunda kontrollü bireylerin yetişmesini sağlar. Nitelikli ve etkili eğitim algoritmalarına sahip olanlar diğerlerine göre daha çok kont-

rol sahibidirler. Aynı zamanda bunların gelişim hızları daha fazladır. Zira bu algoritmalar kullanılmayı bekleyen beynin ilgili bölgelerini harekete geçirir.

Beynimiz fizikî bağlamda algoritmik bir şekilde çalışır. Burada en önemli hususlardan biri doğruya en yakın algoritmaların üretilmesi ve beynin bu doğrultuda çalışmasının sağlanmasıdır. Beynimiz süreç içinde bu algoritmalar sayesinde refleks kazanır. Bu refleksler insanın gelişimiyle doğru orantılı bir yol izler.

Beynin kazandığı refleksler sosyal düzlemde insanın ortaya koyacağı eylem, tutum ve davranışlarda görülür. Bu refleksleri eş zamanlı olarak kalp de kazanır. Bunları kazanmada kalp ve beynin her ikisi de vazgeçilmez bir öneme sahiptir. Burada kastedilen kalp biyolojik kalp olmayıp Kur'an'da kullanılan akletme ve fıkhetme (6/Enam 25; 7/Araf 179; 17/İsra 46; 22/Hac 46) özelliğine sahip olan varlıktır (Izutsu, Ts:159).

Bu çalışmada, sistemimize (evren) ait varlıklarla fizikî bağlamda karşılıklı olarak organize bir bütün meydana getirmeyip yine bu varlıklarla fizikî bir etkileşim içerisinde olmayan objeler kümesi sistem dışı (veya farklı sistem) olarak nitelendirilmiştir. Yani insan referans sistemi açısından evrene ait varlıklar ve bunlar arasındaki ilişkiyi sistem içi; ruh, cin, melek, şeytan ve ahiret gibi varlıkların sistemlerine ait objeler de sistem dışı olarak tanımlanmıştır (Yavuz / Bilgili, 2011). Kur'an'da geçen kalp de bunlardan biridir.

Kalp lügatte merkez, öz, cevher, ilik, en iyi ya da en çok tercih edilen kısım anlamlarına gelir (Mutçalı, 1995: 724). Bir şeyin kalbi, onun bir şekilden başka bir şekle çevrilmesi, döndürülmesi demektir (İsfahani, 2006: 2/391; İbn Munzur, Ts: 1/685). Hurmanın kalbi onun çekirdeği (İbn Munzur, Ts: 1/688; Zebidi, H.1306: I/437),

Arab'ın kalbi de kavminin içinde söz sahibi, şerefli olan kişidir denilmiştir (Zemahşeri, 1973: 270).

Ayrıca kalbin “Göğsün sol tarafında çam kozalağı” şeklindeki et parçası (Tehanevi, H. 1318: II/1170), karında siyah bir alaka olduğunu söyleyenler de olmuştur (Zebidi, H.1306: I/437). Bazıları da maddî kalple bağlantısı olan manevî bir kalbin olduğunu ifade etmiştir (Cebecioğlu, 2005: 341; Tehanevi, H. 1318: II/1170; Bilmen, 1967: 103).

Kalp kelimesi Kur'an'da müfred, tesniye ve cemi olmak üzere 132 kez geçmektedir (Abdulgani, 1982: 549-551). Bu ayetlerde kastedilenin, zamanımızda nakli de yapılabilen biyolojik kalp olmadığı neticesine vardığımızı ifade edelim. Kur'an'dan yola çıkarak bahsettiğimiz kalbin yapısal açıdan bu sisteme ait olmadığını söylüyoruz. Aksini ispatlayamayışımız onun bu sisteme ait bir yapısının olmadığını gösterir. Ancak onun kendisine ait bir sistemi olduğunu söyleyebilmemiz için de fizikî sistemimiz kaçınılmaz olarak gereklidir (Attas, 1995: 204; İbn Rüşd, 1992: 26).

Eğitim öncelikle beynin fonksiyonel hale getirilmesiyle başlar. Çünkü beyin fonksiyonel olmadan eğitim gerçekleşmez. Beynimizin diğer organlardan farklı yönleri vardır. Bir yönü böbrek, mide ve benzeri organlarımız gibi çalışırken diğer yönü de özgür iradenin kendisini veya kalbini inşa edip etmemesi doğrultusunda görev yapar.

Öte yandan vücudumuzdaki organlarımız bizlerin tayin edip belirlediği bir eğitimden geçmemiştir. Bunların hepsi kendilerinin dışında bir varlık (Rab) tarafından eğitilmiş ve görev tanımları yapılmıştır. Bu bağlamda bunların da bir eğitimden geçtiğini söyleyebiliriz. Çalışma şartları olgunlaşıp elverişli olduğunda bunlar eğitimin kendilerine kazandırdıkları doğrultusunda hareket ederler. Bu

açıdan bunları eğitene, terbiye edene Kur'an Rab demiştir (İsfahani, 2006: 1/466; Çantay, 1984: 12). Bu ve benzeri yapıların kendiliğinden görev alması, kendi kendilerini eğitmesi mümkün değildir.

Bu organların, tasarımlarına uygun varlıklarla bir araya gelip ürün vermesi bunların rezonansa (çağrışım) geldiğini gösterir. Bu organlarımızın rezonansa gelip gelmediğini vücudumuzun verdiği tepkilerden anlarız. Mide bulantısı, yüksek ateş, baş dönmesi gibi rahatsızlıklar organlarımızdan bir veya birkaçının rezonansa gelmediğini bizlere söyler. Burada potansiyel olarak iki durum mevcuttur. Bunlardan biri organlarımızın bozulup görevini yerine getirmemesi, ikincisi de bu organlarla etkileşime girecek materyalin ya yanlış ya da eksik olmasıdır. Bu iki hal rezonansa engel olur.

Evrenimizi oluşturan fizikî bileşenler rezonansa gelerek görevlerini yerine getirirler. Evrenimizin yani fizikî sistemimizin hem kendisi hem de bileşenleri eğitimden geçmiştir. Bunların eğitiminde bizim hiçbir rolümüz yoktur. Bu açıdan yaratıcımız Allah mutlak anlamda Rab'dir. Rabbimiz olan Allah bunları programlamıştır. Program, zamanı geldiğinde işlevsellik kazanır. Buna fizikî kader adını verebiliriz. Tüm bileşenler fizikî kader doğrultusunda hareket ederler. Bu durum onların refleksidir. Bir eğitim neticesinde bu refleksi kazanmıştır. Burada eğitimi veren rabbimiz Allah'tır.

Dolayısıyla çevremizdeki tüm fizikî bileşenlere refleks kazandıran Rabb'imizdir. Yaratıcımızı tanıırken ve tanımlarken onun rabliğinden yola çıkarız. Bunların refleksi ancak kendilerine potansiyel olarak verilen yapı ve fonksiyon spektrumunu (tayf, yelpaze) harekete geçirecek bir programın yüklenmesiyle gerçekteşir.

Fizikî varlıkların ortaya koyduğu refleksler kendile-

rine potansiyel olarak verilmiştir. Bunlar kendi çabalarının bir sonucu değildir. Bu refleksler sayesinde evrenimiz belli yörüngede işleyişini sürdürmektedir. Ortaya bizim gibi akıllı yaratıklar çıkıyorsa bunların hepsi evrene yüklenmiş, kazandırılmış refleksler sayesinde. Bunlara verilmiş veya yüklenilmiş refleks adını vermekteyiz.

Refleks sahibi olan fizikî bileşenler, evrenimizin takip edeceği süreçleri ayarlamamanın yanında ayrıca özgür irade ve akılsal fonksiyonlara sahip varlıklara refleks kazandırır. Bu reflekslerin bazıları kendiliğinden açığa çıkarırken bazıları da özgür irade sahibinin niyeti ve gücü doğrultusunda ortaya çıkar. Bunlar da sonradan kazanılmış (kesbî) reflekslerdir.

Bu refleksler tecrübeler sayesinde elde edilir. Daha önceden elde ettiğimiz bu refleksler bir başkasına her açıdan ekonomik olarak kazandırılabilir. Bunları kazandırmak için tecrübî algoritmalar oluşturulur. Bu sayede kişiler kazanılmış reflekslere sahip olur.

Uygulanan algoritmalar gelişime açık olmalıdır. Algoritmaların statikleşmesi, kazanılmış reflekslerin aktif bilinç üzerindeki tesirini minimize eder. Yeni ve alışılmıştan dışındaki enformasyon ile bu algoritmalar dinamik bir hüviyet kazanır.

Dinamik algoritmalar sayesinde aktif bilinç fazında yaptığımız bazı eylemleri zamanla pasif bilinç fazında yapmaya başlarız. Bunları kendi arasında fayda ve zarar bağlamında şu şekilde tasnif edebiliriz:

1. Faydalı olan dönüşüm: Araba sürme, yüzme gibi eylemleri zamanla pasif bilinç düzleminde yapmaya başlarız. Bu bizim için faydalı bir faz dönüşümüdür.

2. Zararlı olan dönüşüm: Aktif bilinç fazında seyrederken ilmi kazanımlar zamanla pasif bilinç fazına dönüşebilir. Bu dönüşüm neticesinde bir takım önyargılar olu-

şur. Bu ön yargılar ilmi geliştirecek yeni ve alışılmışın dışındaki yaklaşımları engelleyebilir. Bu yönüyle de kişi hem kendisine hem çevresine hem de ilmî yapıya zarar verir. Örneğin namaz kılma, selamlaşma, bazı tebessümler aktif bilinç fazından pasif bilinç fazına geçtiğinde gereken faydayı sağlamayabilir. Hatta bunların zararlı etkisi bile olabilir. Bunlar ilerleyen bölümlerde açıklanacaktır.

1. PASİF VE AKTİF BİLİNÇ BAĞLAMINDA DİN EĞİTİMİ

Bilinç meselesinin entelektüel bağlamda birebir somutlaması yapılamamaktadır. Bilinçlilik hali ancak tutum ve davranışlarla veya dolaylı ölçümlerle ortaya çıkmaktadır. Bilinç, kişinin kendi varlığının, duyularının, duygularının, düşüncelerinin ve çevresinin farkında olmasıdır. Roger Penrose, bilinci aktif ve pasif olarak ikiye ayırır. Algılamayı pasif, özgür irade ile hareket etmeyi aktif bilinç olarak kabul eder (Tarlacı, 2009: 153,180).

1.1. Pasif Bilinç

Biyolojik yapının, kendisine yüklenen programı şartlar ortaya çıktığında hayata geçirmesi sürecindeki bilince pasif bilinç denir. Burada pasif bilinç kişinin genetik olarak değil ancak farkına varmadan sonradan öğrendiği, sahip olduğu zihinsel ve eylemsel tepkiler koleksiyonudur.

Bu kavramı biyolojik işleyişten ödünç alarak insanın tutum ve davranışlarını nitelemede kullanabiliriz. Bu anlamda pasif bilinç, farkına varmadan ve anlaşılmadan çevrenin kişiye öğrettiği refleksleri içerir. Bunlar anlaşılmamış fakat öğretilmiş reflekslerdir. Bu reflekslerde kişinin yaşadığı toplumun rolü büyüktür.

1.2. Aktif Bilinç

Pasif bilinç, programı aktifleştirecek sinyal geldiğinde özbenin iradesine bağlı olmadan ortaya çıkıp çalış-

maya başlar. Aktif bilinç ise bilinç sürecine katılanların rezonansa gelmesidir. Bu bağlamda aktif bilinci iki kategoride ele alabiliriz:

1. Yetenek kazanma bağlamında aktif bilinç: Araba kullanma ve yüzme gibi yeteneklerin kazanılması için sahip olunan bilinç aktif bilinçtir. Kişinin bunları kazanması için aktif bilinç gerekir.

2. Uygulama bağlamında aktif bilinç: Bu kategori kişinin uygulama esnasında sonradan kazandığı yeteneklerinin bilincinde olduğu fazdır. Kişi uygularken ne yaptığının farkındadır.

Aktif bilinç fazında elde edilen yetenekler zamanla pasif bilinç fazında uygulama gösterebilir. Aktif bilinç beynin, kalbin ve özbenin bir olayla ilgili rezonansa gelme halidir. Bunlardan biri eksik olduğunda aktif bilinç ortaya çıkmaz. Bu bileşenlerden bir veya bir kaç eksik veya yanlış çalıştığında da aktif bilinç patolojilerle ortaya çıkar.

Kur'an aktif bilincin bileşenlerinin eksik çalışmasını eğer bireyin kendi eliyle icra ettiği bir şey değilse, güç sınırını ve ona göre mükellefiyeti belirlemektedir (2/Bakara 286). Aynı şekilde güce (vus'a) göre mükellefiyet verme metodunu ve yaklaşım tarzını öğretmektedir. Diğer yandan aktif bilincin tüm bileşenleri doğru çalıştığı halde bireyde olumsuz davranışlar olabilir. Bu durum bileşenlerin bozuk olduğunu göstermez. Bilakis doğru çalıştığını fakat yanlış yerde kullanıldığını gösterir. Buna da Kur'an tabiriyle zulüm denilmiştir.

1.3. Aktif Bilinç, Pasif Bilinç veya Aktif-Pasif Bilinç Dönüşümü Fazında Zihinsel ve Eylemsel Bağlamda Kazanımlar Sağlayan Din Eğitimi

İnsan zihinsel ve eylemsel bağlamda sonradan inşa edilebilecek bir şekilde yaratılmıştır. Burada olumlu an-

lamdaki inşayı göz önüne almaktayız. Zira kişi kendisini olumsuz açıdan da inşa edebilir. Olumlu inşada din eğitiminin rolü oldukça önemlidir. Burada kastettiğimiz din eğitimi Kur'an'ın peygamber modellemeleriyle ortaya koymak istediği kişilik inşasıdır ki bu da kalbin inşasıyla gerçekteşir. Aslında eğitim ve öğretimin temel amacının bu olması gerektiğini düşünüyörüz.

Din eğitimi yıkıcı olan her türlü inşanın önüne geçmekle birlikte olumlu ve yapıcı olan zihinsel ve eylemsel beceriler kazandırmalıdır (Bilgili, 2005: 184-188). Bu eğitim sürecinde kişi farkında olsun ya da olmasın bir takım kazanımlara sahip olur. Farkında olmadan elde ettiği kazanımlar pasif bilinç fazındaki kazanımlardır. Bu süreçte o ne yaptığının, ne kazandığının ve ne kazanacağını farkında değildir.

Kişi eğitim sürecine, bulunduğu toplumun veya kendisine güven duyduğu birisinin sözlü veya davranışsal önerileriyle girebilir. Bu halde girdiği eğitim sonunda kazanımlar elde eder. Karşılaştığı olaylara da bu çerçevede tepki verir. Pasif bilinç fazında kazandığı bu zihinsel ve eylemsel kazanımlar zamanla aktif bilinç fazına dönüşebilir. Bu durum özellikle çocuklarda sık görülür. Buna çocuklarda beynin biyolojik bağlamdaki gelişme süreci de etki eder. Bu tür eğitimin faydaları olduğu gibi önüne geçilmesi zor olan zararları da olabilir. Zararlarından biri gelişime açık olmamaları, alışılmışın dışındaki bilgilere karşı düşmanlık beslemeleridir.

Din eğitimi her yaş grubunda pasif bilinç bağlamında eğitimini sürdürebilir. Ancak pasif bilinç fazında seyreden eğitim zamanla aktif bilinç fazına dönüşmelidir. Eğitim konusu itibari ile kişi pasif bilinç fazında olabilir. Fakat o eğitime devam etmesini sağlayan ve kendisini yönlendiren aktif bilinç fazı vardır. Bu da genellikle kor-

ku, ihtiyaç ve benzeri hisleridir. Kişi bu hislere aktif bilinç fazında sahiptir. Bu durum onun pasif bilinç fazında eğitim sürecine girmesini sağlar. Ancak bunu herkes için söylemek mümkün değildir.

Din eğitiminin pasif bilinç fazında kazandırdığı zihinsel ve eylemsel davranışlar sağlıklı bir toplum inşa-sında kullanılabilir. Ancak bu faza sahip kişiler başkaları tarafından zamanla yanlış yönlendirilebilir. Bu ihtimal oldukça fazladır. Günümüzde bunun örneklerine çok sık rastlanmaktadır. Din adına işlenen suçları bu bağlamda ele alabiliriz.

Pasif bilinç fazında seyreden din eğitiminde en çok karşılaşılan, kişinin içinde yaşadığı toplumun geçmişten o güne kadar sahip olup benimsediği din anlayışıdır. Kişi yaşadığı toplumun dinine kendisini daha yakın hisseder (İbn Hanbel,1982: IV/24). Bu sebeple böyle ortamlarda bulunan kişilerin çoğunluğunun pasif bilinç bağlamında eğitim sürecine girdiği görülür. Ancak farklı kültür ve dinlerin bulunduğu yerlerde yaşayan kişilerin din değiştirmeleri aktif bilinç fazında seyreder. Dolayısıyla da bunların din eğitimi aktif bilinç fazında olur.

Sadece pasif bilinç fazında seyreden eğitimin kazandırdığı reflekslerin kısmi faydaları vardır. Buna rağmen önerimiz, bu eğitimin zamanla pasif bilinç fazından aktif bilinç fazına dönüşmesidir. Kişi pasif bilinç fazındaki kazanımlarını zamanla aktif bilinç fazında ortaya koyabilir.

Pasif bilinç fazı din eğitimcisinin kontrolünde devam etmelidir. Bu eğitim süreci sonunda kişi pasif bilinç fazında reflekslere sahip olur. Ancak din eğitimcisi bu eğitimi aktif bilinç fazında vermelidir. Burada önemli olan din eğitimcisinin kazandırdığı reflekslerin doğruluğunun sürekli olarak test edilmesidir.

Domuz eti yememe olayını buna örnek verebiliriz. Domuz etini yememe, İslamiyet'in yaygın olduğu toplumlarda pasif bilinç fazında kazanılmıştır. Bu pasif bilinç fazında kazanılan bir reflekstir. Diğer emir ve yasaklarla ilgili yapılan eylemleri de aynı kategoride değerlendirmek mümkündür. Elbette bu herkes için geçerli değildir.

Kişi pasif bilinç fazında kazanmış olduğu domuz etini yememe gibi olayları daha sonra aktif bilinç fazında gerçekleştirebilir. Hatta bu geçiş kesinlikle olmalıdır. Yani pasif bilinç fazında kazanılan bu gibi refleksler zamanla aktif bilinç fazında seyretmelidir. Kısaca söylemek gerekirse din eğitimi pasif bilinç fazında başlayıp aktif bilinç fazına dönüşecek şekilde refleksler kazandırmalıdır.

1.4. Taklidî ve Tahkiki Yöntemlerin Din Eğitimindeki Yeri ile Aktif Bilinç, Pasif Bilinç veya Aktif-Pasif Bilinç Dönüşümü Fazında Seyreden Din Eğitimi

Formel din eğitimi tecrübî kazanımların kısmen taklit ettirilmesine dayanır. Bu diğer ilmi disiplinler için de geçerlidir. Bu durum geçici bir süre için kabul edilebilir. Taklit refleks kazandırmada rol oynar. Tamamı ile olmasa da bunun faydası vardır. Ancak kesinlikle taklit merkezli reflekslerden tahkik merkezli reflekslere doğru bir sürece girilmelidir. Bu nedenle geçmiş ulema, tahkiki imanının yanında taklidi imanının bir öneminin olmadığını ifade etmiştir.

Sadece taklit fazında kalan refleksler faydasız olabilir. Hatta düzeltilmesi zor olan olumsuzluklara yol açabilir. Bunu icra eden kişi yaptığıнын yanlış olduğunu anlaması şöyle dursun doğru olduğunu düşünerek sevap beklentisi içinde olabilir. Bu sebeple din eğitimi hem içerik hem de yöntem açısından sürekli olarak kristalize edilmelidir. Zira bunlar insan ürünü olup mutlak bilgiler olarak kabul edilmez (Tosun, 2002: 104; Yavuz / Bilgili,

2011: 28-29). Çağın ilmî yapısına ve idrakine göre geliştirilebilir.

Taklit fazında reflekslere sahip olup bu fazda kalan insanların yanlış yaptıkları Kur'an'da farklı yerlerde ifade edilmektedir. Bunlar ehli kitap başlığı altında incelenmektedir. Bunların sahip olduğu refleksler özden uzaklaşmış, çarpıtılmış ve tahrif edilmiştir (57/Hadid 27).

Bu tip insanlar akılsal fonksiyonları ve dolayısıyla ilmi dışlamışlardır. Neticede bunlar, ne kabul ettikleri inanç esaslarının ne de yaptıkları sözde ibadetlerin bilincinde değildir. Bunların en bariz özellikleri ilmin ve ilim adamının karşısında yer almalarıdır. Tarih bu sahnelerle doludur. Günümüzde de bu durumu görmek mümkündür. Bu nedenle taklit fazındaki reflekslerin tahkik fazındaki reflekslere geçmemesi büyük bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Geçmişteki kazanımları tasdikleme bir süreçtir. Bu süreç söyleyenden daha çok söylenenin gerekçeleri ve geçerliliği göz önüne alınarak gerçekleşir. Zira tasdikleme bir eylemdir. Bu eylemde akılsal fonksiyonlar ilmî metodoloji çerçevesinde seyreder. Bu süreçten geçmeden yapılan kabulün tasdik değil taklit olduğunu söyleyebiliriz. Tasdikte insanın yeteneklerini kullanması (aktüalize etmesi) ve bunlardan yararlanarak bir sonuca varması söz konusudur. Bunu da kişi ancak aktif bilinç fazında yapar. Bu faz da kalbin ve beynin rezonansa gelmesiyle oluşur.

Tasdik kişinin (özben) tek başına yapması gereken bir eylemdir. Başkasının yaptığı tasdikleme süreci kendisine aittir. Dolayısıyla bu sürece her bireyin kendisi girmelidir. Aksi takdirde bu durum bizim adımıza başkasının beslenmesi gibi olur. Onun beslenmesi de bizim beslenmemiz anlamına gelmez. Sürekli olarak bizim adımıza

başkası beslenirse biz bir gün açlıktan hastalanır ve ölü-rüz. Başkası adına tasdikleme de aynıdır.

Tasdiklemeyi kolaylaştıracak süreçlere girilebilir. Buna eğitim adını veriyoruz. Bu Kur'an'ın ifadesiyle ilim sahibi olmadır. Bu süreçler kalpte kalıcı değişiklik (mu-tasyon) meydana getirir. Bu değişiklik de kişinin niyetini ve yaklaşım tarzını belirler. Taklitle bir yere kadar süreci götürebiliriz. Bu durum tam teşekküllü insan haline ge-linceye ve eğitim sürecine girinceye kadar kabul edilebilir. Ancak amaç taklitten tahkike doğru olmalıdır.

1.5. Din Eğitiminin Aktif Bilinç Fazında Sürekli Kalacak Şekilde Refleksler Kazandırması

Kalbin daha önceki kazandığı fazları muhafaza et-mesi için yapması gereken işlemler (proses) vardır. Bu sürece zikir adını verebiliriz. Burada zikir önemlidir. Zira hali muhafaza için girişimde bulunmayan işlemler kalbin paslanmasına neden olur. Paslanmanın giderilmesi için de daha önce kazanılan faz muhafaza edilmeli ve daha gelişmiş fazlara doğru gelişim sağlanmalıdır. Böylece kalp alışılmışın dışındaki enformasyonla uğraşma neticesinde kendisini yeni fazlara doğru götürür.

Alışılmış olanlar sadece o ana kadar edinilmiş faz-ları muhafaza eder. Elbette bu işlem de önemlidir. Zira kalbin öğrenme işlemi daha önceden elde ettiği faza ve enformasyona bağlıdır. Yani öğrenme eyleminin kaliteli bir sürece girmesi daha önceden elde ettiği enformasyon kalitesiyle doğru orantılıdır. Kalbin bu süreçler sonunda kazandığı yani yetenekler bağlamında depoladığı fazlar ne kadar fazla ise o oranda öğrenme işlemi kaliteli olacaktır.

Neticede kalbin sağlıklı bir şekilde inşa edilmesi için onun enformasyon değeri (kalite, anlam ve muhteva) yüksek olan bilgilerle reaksiyona girmesi gerekir. Diğer yandan kalbin bu işlemi nitelikli bir şekilde yürütmesin-

de beyin sağlığı da oldukça önemlidir. Bunların hiç biri hatta insanı ilgilendiren ve etkileyen hiç bir bileşen göz ardı edilmemelidir.

2. DİN EĞİTİMİNDE KALP-BEYİN REZONANSI SAYESİNDE KAZANILAN REFLEKSLERİN ÖNEMİ

2.1. Kalp, Beyin, Refleks ve Rezonansa Kısa Bir Bakış

Vücudumuzun dışarıdan gelen ışık, ses gibi bir uyarıda ani ve hızlı bir hareketle tepki göstermesine refleks denir. Refleksler doğuştan (kalıtsal) gelen ve sonradan kazanılan refleksler olmak üzere iki şekilde düşünülebilir. Ayrıca refleksleri gerekçelerini anlayıp anlamama bakımından şu kategorilere ayırabiliriz:

- a) Gerekçelerini anlayıp farkına varılarak ortaya konulan refleksler
- b) Gerekçelerini anlamayıp farkına varılarak ortaya konulan refleksler
- c) Hem gerekçelerini anlamayıp hem de farkına varılmayarak ortaya konulan refleksler

Kalbin beyinle rezonansa gelmesi neticesinde kalıcı tepkiler koleksiyonuna refleks diyebiliriz. Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi genetik (vehbi) reflekslerimiz olduğu gibi epigenetik (kesbi) reflekslerimiz de vardır. Aynı şekilde kalbimiz de genetik ve epigenetik reflekslere sahiptir.

Epigenetik reflekslerimizin kalitesi kalbin inşasıyla doğru orantılıdır. Kalp kul hakkı yememe, yalan söylememe, zulme ve zalime karşı durma, iyilerden ve doğrulardan yana olma gibi davranışlarla inşa olur. Zamanla kalp bunları refleks haline getirir. Bu refleksler öğrenilmiş reflekslerdir. Bu refleksler ilgili sinyal karşısında beynin ve kalbin rezonansa gelerek gösterdiği tepkilerdir. Burada rezonans, iki farklı cismin frekanslarının (titre-

şimlerinin) birbirine uymasındır.

Herhangi bir konuda tatmin olmuş bir kalbin kazandığı refleks maksimum seviyede kendini gösterir. Buradaki tatminin seviye seviye olduğunu da unutmamak gerekir. Her tatmin seviyesine göre kalbin refleksi vardır. Kalbe refleks kazandırmak bir süreçtir. Bu sürece eğitim adını verebiliriz.

Tatmin olma sürecinde beynimizin vazgeçilmez bir rolü vardır. Beynimiz kendisine gelen sinyallerle reaksiyona girer. Her beyin gelen bu sinyallerle farklı seviyelerde etkileşir. Buradaki seviye, reaksiyon sonunda elde edilen ürüne göre değerlendirilir. Beynini daha önceden organize etmiş biri ile etmemiş biri aynı olmaz.

Vücudumuzu meydana getiren bileşenler beynimizin reaksiyon sonucunda ortaya koyduğu ürünü dışa vurur. Burada tepkiyi ortaya çıkaran vücudumuzdur. Gelen sinyaller beyin tarafından tanınıyorsa ürün verme hızlı bir şekilde olur. Tanınma seviyesine göre hız artar. Bu hız belli bir değerden sonra, aktif bilinçli olmaya gerek duymadan kendiliğinden ortaya çıkar. Bunlar otomatik tepkilerdir. Bu tepkilere refleks adı verilmiştir.

Kalp kendisine gelen sinyallerle etkileşime girerek değişim gösterir. Kalbin kendisine vehbî (doğuştan) olarak yüklenmiş yetenekleri vardır. Kur'an'da 132 kez geçen kalp ayetleri incelemelerimizde kalbe ait bu özellikler anlatılmaktadır. Bu yetenekler çevreden gelen sinyallerle etkileşme girerek aktüalize olur. Kişinin kendisine vehbi olarak yüklenmeyen yetenekleri ortaya çıkarması imkân dâhilinde değildir. Bu durum kulağın görme işlevini kelimenin tam anlamıyla yapması gibidir. Bu nasıl imkân dâhilinde değilse kalp için de durum aynıdır. Bu sebeple kalbin neleri aktüalize edeceği iyi tespit edilmelidir.

Öncelikle kalbin sistem içine ait olan doğal ayet-

lerden yola çıkarak kazanacağı yetenekleri vardır. Bu bağlamda kalbin eğitimden geçmesi gerekir. Kalp vehbi olarak yüklenmiş fakültelerini aktüalize etme sürecine girmelidir. Bunu tercih etmek de kişinin elindedir. Kalp vehbi fakültelere sahip olan ve doğal ayetlerle reaksiyona girerek öğrenen ve yeteneklerini güncelleyen bir sistemdir. Öğrenme ve eğitilme süreci kalbin gerçekleştirmesi gereken bir süreçtir. Bu durum çaba (kesbiyet) gerektirir. Bu sebeple din eğitiminde kalp inşası önemli bir yere sahiptir.

Eğitilme işlemlerini (proses) gerçekleştirmek için kalbin kendine ait operasyonlar yapması gerekir. Bu operasyonlar sayesinde eğitilme gerçekleşir. Her kalp bu bağlamda biriciktir. Her kalbin kendine ait öğrenme prosesleri vardır. Kalbin öncelikle öğrenme prosesini devreye girdirmesi için kendisindeki kayıp ve eksik olan enformasyonu tespit etmesi gerekir. Yani kendi eksikliğinin farkına varmalıdır. Kendisinin sahip olması gereken fazlardan yoksun olduğunu biliyorsa bunu gidermek için operasyonlar yapacaktır. Bu operasyonlar kalbin öğrenme işlemlerine bağlıdır. Bu bağlamda her insan biriciktir.

Kalp öğrenme işlevini icra ederken kendisine gelen enformasyonu kontrol eder. Gelen enformasyonun işlenmesi kontrolden sonra gerçekleşir. Kalp bu bağlamda ayıraç görevi de üstlenir. Bu daha önce kalbin nasıl inşa edildiği ile ilgilidir. Bu bağlamda kalpte kontrol sisteminin varlığından bahsetmek gerekir. Bu sistem gelen enformasyonu alır ve daha önceki depolanmış yapılarla ilişkilerinin (korelasyon) kurulmasını sağlar. Kontrol sisteminin kalitesi yine kalbin daha önceden nasıl inşa edildiği ile doğrudan ilişkilidir.

2.2. Din Eğitiminde Reflekslerin Önemi

İlmi bağlamda incelendiğinde, fizikî evren insana

çok önemli katkı sağlar. Bu katkılar göz önüne alındığında din eğitiminin de aynı şekilde ele alınması gerektiği ortaya çıkmaktadır (Bilgin, 1995: 50). Bu temayülün artış göstermesi din eğitimini ve bunları verenlerin kalitesini sorgulamaya sebep olur. Din eğitiminin çağın ilmî yapısı ve idraki çerçevesinde devam etmesi, onu gittikçe sağlamlaşan bir seviyeye ulaştıracaktır.

Bu yolda öncelikle eğitimi verilecek dinin sonradan bulaştırılmış zararlı öğelerden arındırılması gerekir. Zira dinin ve onu uygulayan toplumların din anlayışının zamanla değişip asli unsurlarını kaybetmesi söz konusudur. Bu anlamda toplumun dini ile toplumu inşa eden dini birbirinden ayrı düşünmek gerekir.

Arındırmanın toplumun dininde gerçekleştirilmesi oldukça zordur. Ancak bu zorluk her dinde aynı derecede değildir. Kendisini İslam Dini'ne mensup görenlerin dine ait olmayan fakat dindenmiş gibi görülen bidat, hurafe, safsata ve batıl inançlardan kendilerini arındırması gerekir. Bu da ancak eğitimle gerçekleşir.

Dini anlatan kitabi kaynaklar ve taşıyıcıları incelendiğinde bunların genellikle insana ait problemlerle temel özellik seviyesinde ilgilendiğini görürüz. Burada karşımıza çıkan en önemli problemlerden biri uygulanacak metodolojinin tespit edilmesidir. Metodolojinin belirlenmesinde ön plana çıkan bir takım etkenler vardır. Bunlar insana ait olup göz önüne alınan yapıdan kısmi olarak bağımsızdır. Bunları kısaca şu şekilde sıralayabiliriz:

- a) Metodolojiyi belirlemede insanın ilmî kazanımları
- b) Metodoloji oluşturacak kaynakların tespiti
- c) Metodolojiyi ifade etmede kullanılacak olan sembollerin yeterliliği

d) Farklı sistemlerde farklı metodolojilerin uygulandığını göz ardı ederek tek bir metodolojiye saplanıp kalma

Bunların yanında değişik parametrelere göre farklı unsurlar da sayılabilir. Burada bizi ilgilendiren dini araştırmalar ve bunun neticesinde eğitimin verilmesi problemidir. Dini anlamada metod sorunu ortaya çıkıyorsa ve dinin anlaşılmasında birbirini imha edecek sonuçlara varılıyorsa dini eğitimden bahsetmek abesle iştigal olur. Burada öncelikle bakılması gereken, din diye ortaya çıkan veya çıkarılan yapının kendi iç tutarlılığı ve tamlığıdır. Bunlar ikna edecek bir şekilde ortaya çıkarılmazsa eğitimden bahsedemeyiz. Bahsetsek bile bu eğitim yanlış öğretme ve gelişimi engelleme şeklinde olacaktır.

Göz önüne alınan dinin tabiatını anlamadan eğitimi vermeye kalkışmak, eğitimi verenlerin bireysel realite ve isteklerini yerine getirmekten öteye gidemez. Öncelikle eğitimi verilecek dinin tabiatını anlamak, hangi şartlarda geçerli olduğunu ve hangi şartlarda işlevsellik kazandığını ortaya çıkarmak gerekir. Daha sonra bu konuda eğitim verilerek insana refleksler kazandırılması daha doğru olur.

Din eğitiminin vermek istediklerini, kişinin yaşadığı toplumun kazandırması durumu oldukça yaygındır. Formel bir eğitimden geçmeden kişinin içinde yaşadığı toplum bu eğitimi verebilir. Bu nedenle verilen bu eğitimin doğruluğu ve kalitesi gözden geçirilmelidir. Bu eğitim ilmin sınırları dışına itilirse liyakatli olmayan, farklı niyetler besleyen kişilerin eline geçebilir. Neticede insanları telafisi oldukça zor olan süreçlere girdirebilir. Mistik fanteziler bunlardan biridir.

Burada kutsal diye nitelendirilen metinlerin eğitimi ile genel anlamda insanların eğitiminin birlikte mi

yoksa birbirinden ayrı olarak mı ele alınacağı öncelikle belirlenmelidir. Birincisine din eğitimi dersek ikincisine ne ad vereceğiz. Eğer her ikisi de insanın gelişimi açısından eğitim veriyorsa bunları ayrı düşünmek doğru değildir. Şayet ayrı diye kabul ediyorsak kutsal metin diye nitelendirdiğimiz şeyler sadece tarihi olayların gün ışığına çıkartılması anlamına gelir. Bu ise insanın yalnızca tarihi bağlamda bilgisizliğini giderir.

Din eğitimini, insanı meydana getiren tüm bileşenleri göz önüne alarak bunları gereğı gibi kullanmayı ve bunlardan istifade ederek kişinin gelişimini sağlayan süreç olarak tanımlamaktayız. Temizlik, tutumluluk, israf etmeme, paylaşma, faydalı olma gibi durumlar din eğitimi içinde yer alır. Varlıklarla olan ilişkileri ayarlayan, kişiliğı inşa eden din eğitimi iken bir mühendisi kendi dalında ürün verecek hale getiren eğitim ise elbette farklıdır.

Bunu şu şekilde anlatabiliriz. Söylediğimiz anlamda din eğitiminden geçmiş olanla geçmemiş olan iki kişinin aynı seviyede mühendislik bilgisine sahip olduğunu düşünelim. İkinin ortaya koyduğu ürün aynı kalitede olsun. Bu iki kişinin birbirine sadece bu yönleriyle eşdeğer olduğunu söyleyebiliriz. Ancak bu iki mühendisin verdikleri ürünleri üretme amacı ve bunlardan diğer insanların faydalanması için girdikleri süreçler birbirinden farklı olabilir. Bu anlamda din eğitiminin oldukça önemli olduğunu söyleyebiliriz.

Din eğitiminin sınırlılıklarını bu örnekten yola çıkarak söyleyebiliriz. Din eğitimi varlıklara yaklaşım tarzı kazandıran, onlardan nasıl istifade edileceğini öğreten kısaca kişilik kazandıran bir eğitimidir. Kutsal diye nitelendirilen metinler bir makinenin nasıl yapılacağını anlatmaz. Ancak onu kişilerin yapabileceğı, yaptığında nelerde kullanabileceğı, paylaşması ve fayda verip zarar

vermemesi gibi konularda yaklaşım tarzı kazandırır. Ayrıca doğal varlıklarla olan her türlü iletişim ve etkileşimin nasıl olması gerektiğini de öğretir. Yine toplumsal yaşamın gerektirdikleriyle ilgili kişiye kazanımlarda bulunur. Kısaca ifade etmek gerekirse din eğitimi en genel anlamda kişiye yaklaşım tarzı, değerlendirme ve kontrol mekanizması kazandırır.

2.3. Din Eğitiminin Refleks Kazandırma Yöntemleri ve Kazandıracağı Refleksler

Fizikî kâinatımız, onu meydana getiren bileşenler ve bunlar arasındaki ilişkiler insanları bilgi sahibi yapan araçlardır. Bu araçlar sayesinde kişi kendisini sağlıklı bir şekilde inşa eder. Hz. Âdem'e isimlerin taliminin bu yolla yaptırıldığını düşünmekteyiz. Eşyanın isimlerini talim etmek, onları tanıyabilecek yeteneklerle donatılmak demektir (Yazır, 1992: 1/266). Ayrıca eşyayı nasıl, nerede ve hangi amaçla kullanacağımızı talim etmektir. Aslında Hz. Âdem'e eşyaya yaklaşım tarzı öğretilmiştir. Bunlar sadece limonun ekşiliği, biberin acılığı, ateşin yakıcılığı gibi hususlar değildir. Bununla birlikte bunların nerede ne kadar kullanılacağı ve nasıl paylaşılacağı gibi hususlar da talim edilmiştir.

Peygamber isimleri talim ederek yaklaşım tarzı, değerlendirme ve kontrol mekanizması kazanmıştır. Bu sayede sorulan sorulara doğru cevap vermiştir. Bu olay bizlere din eğitiminde hangi materyalleri kullanacağımızı ve bu materyalleri kullanarak hangi faza gelebileceğimizi açıklamaktadır. İsimlerin talimi aslında din eğitimidir. Ancak bu eğitim sadece eşyaların isminin ve fonksiyonlarının söylenmesi olmayıp bunlardan yola çıkarak kişilik inşası sürecidir.

Bu eğitim, temel esaslar (atribü) ve bunların tezahürleri (manifestasyon) bağlamında incelenebilir. Bu eği-

timde refleksler kazandırılırken kullanılacak enstrümanların temel esasları ve tezahürleri, evrensel ve yöresel bağlamdaki rolleri ve bunların tespiti incelenmesi gereken önemli bir problemdir. Burada refleks iki fazda seyrederek:

- a) Aktif bilinç fazı
- b) Pasif bilinç fazı

Aktif bilinç fazında seyreden epigenetik (kazanılmış) reflekslerimiz bizlerin gelişiminde önemli rol oynar. Burada sadece eylemsel refleksleri değil bununla birlikte zihinsel refleksleri de kastetmekteyiz. Zaten bunları birbirinden ayırmak mümkün değildir. Aktif bilinç fazında seyreden kazanılmış (kesbî) zihinsel reflekslere matematik mantık örneğini verebiliriz. Kazandığımız zihni matematik-mantık reflekslerimiz bizlere şu katkıları sağlar.

- a) Hak ve hakikate yaklaştırır.
- b) Hak ve hakikati elde etme hızımızı artırır.
- c) Bunları elde etme sürecini her açıdan ekonomik bir şekilde yapmamızı sağlar.

Din eğitimi, evrenimize ait ayetleri işleyerek yeteneklerimizi açığa çıkarıp bunları kullanmamızı sağlar. Her bir ayet din eğitimi için bir materyaldir. Uygun yöntemler kullanarak bu ayetlerle etkileşime girdiğimizde dini eğitim sürecine girdiğimizi söyleyebiliriz. Zira Kur'an doğal varlıklardan yola çıkarak bizlere hangi davranışlarımızı terk etmemiz gerektiğini anlatır. Bu duruma seslerin en çirkinini (31/Lokman 19), evlerin en çürüğünü (29/Ankebut 41) anlatmasını örnek olarak verebiliriz. Böylece din eğitimi doğal varlıklardan yola çıkarak eğitilmemizi sağlamaktadır.

Ayetler yaşayan ve yaşanmış olan duruma, onun içeriğine göre inmiştir. Bu da insana hem bilgi hem yaklaşım tarzı hem de karşılaşılan o olayla ilgili mühendislik

yapabilmeyi öğretir. Gerçekleşen ve gerçekleşmesi muhtemel olaylarla ilgili ayetler kalbe indirilerek din eğitimi yapılır. Bu eğitimden yola çıkarak bireyler hayat yörüngelerini belirler. Diğer taraftan din eğitiminde kullanılan ayetler sadece insanda bilgi deposu oluşturup entelektüel gevezelik aracı olarak kullanılmamalıdır. Bu ayetler yaşanan fiili durumlara çözüm üretip değerler dizisi oluşturmalıdır.

Öte yandan yükleme alışkanlıklarının belli bir eğitim sürecinden sonra gerçekleşmesi tavsiye edilmektedir. Eğitimin amaçlarından biri de kişiye güzel huy ve alışkanlıklar kazandırmaktır. Kalbe kazandırılan bu yetenekler gerektiğinde zorlanmadan rahatlıkla ortaya çıkar (Kutub, 1977:283).

Çevremizdeki her bir objeye, kendimize, yaratıcımıza ve ilme yüklediğimiz anlam bizim yaklaşım tarzımızı gösterir. Kur'an'ın önde gelen işlevlerinden biri de kişiye kazandıracığı yaklaşım tarzı ve yöntemdir. Genel anlamda biz buna ilmi metodoloji ismini vermekteyiz. Bu açıdan Kur'an ayetleri tarihin yüksek ve kalın duvarları arasında kalmaz. Maksimum genlikli uygulanabilir yöntemler içerir. Bu yöntemler temel esaslar (atribü) fazındadır. Birebir görüntü bağlamında yapılacak modellemeler her zaman için fonksiyonel olmayabilir.

2.4. Sözde Refleksler ve Yol Açtığı Zararlar

Sözde refleks, sahibine ve çevresine faydası olmayan hatta zarar verme ihtimali olan, yaşadığı toplumda ve çevrede kasıtlı veya kasıtsız olarak icra edilen; yanlış eğitimin etkisiyle anlamadan, aktif bilinç fazından daha çok pasif bilinç fazında gösterilen zihni ve eylemsel tepkiler koleksiyonudur.

Din eğitimi açısından sözde refleksler üç kategoride incelenebilir:

1. Formel bağlamda din eğitiminden geğmiş olan kişilerin sahip olduğu refleksler

a) Kazandığı bu yapıların zamanla uygulama bağlamında aktif bilinç fazından faydası az olan pasif bilinç fazına dūřmesiyle ortaya çıkan refleksler

b) Kazandığı bu yapıların zamanla uygulama bağlamında aktif bilinç fazından zararlı olan pasif bilinç fazına dūřmesiyle ortaya çıkan refleksler

2. Formel bağlamda din eğitiminden geğmemiş ancak yaşadığı toplum veya kendi bireysel realiteleri vasıtasıyla kişinin sahip olduğu refleksler

a) Pasif bilinç fazında seyreden ancak sahibine ve çevresine kısmi olarak faydası olan refleksler: Bu refleksler aktif bilinç fazında seyreden refleksler gibi fayda sağlamaz

b) Pasif bilinç fazında seyreden ancak sahibine ve çevresine zararı olan refleksler

3. Formel bağlamda din eğitiminden geğmiş fakat anlamamış olanların sahip olduğu refleksler

Bunların bazılarında önyargılar kemikleştiği için gelişimi engelleme ihtimali fazladır. Bunlar mevcut olanı bilinçsizce korumanın faziletine inanırlar. Bunu yaparken anlamamış fakat ezberlemiş oldukları beyanları öne sürerler. Bu bağlamda ayeti kerimede “*Bedeviler ‘inandık’ dediler. De ki: Siz iman etmediniz, ama ‘Boyun eğdik’ deyin. Henüz iman kalplerinize yerleşmedi. Eğer Allah'a ve elçisine itaat ederseniz, Allah işlerinizden hiçbir şeyi eksiltmez. Çünkü Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir.*” (49/Hucurat 14) buyrulmaktadır. şarlatanlar bu kümenin bir elemanıdır.

Gelen enformasyonla kalbin ilgili yapılarının etkililiğini engellemek kalbi bir şekilde enformasyona ka-

patmak demektir. Bu da kalbin mühürlenmesi anlamındadır. Kalbin mühürlenmesi olumsuz kazanılmış (kesbî) reflekslere örnek verilebilir. Kur'an bu reflekslere sahip insanları tanıtır. Bu ayetlerden bazıları şunlardır:

“Küfre saplananlara gelince, onları uyarsan da, uyarmasan da onlar için birdir, inanmazlar.” (2/Bakara 6).

“Onları gördüğün zaman kalıpları hoşuna gider, konuşurlarsa sözlerini dinlersin. Onlar sanki duvara dayanmış kütükler gibidir. Her gürültüyü kendi aleyhlerine sanırlar. Düşman onlardır. Onlardan sakın. Allah onların canlarını alsın. Nasıl bu hale geliyorlar?” (63/Münafikun 4).

“Onların durumu, (geceleyin) ateş yakan kimsenin durumuna benzer: Ateş tam çevresini aydınlattığı sırada Allah ışıklarını yok ediverir de onları göremez bir şekilde karanlıklar içinde bırakır. Onlar, sağırdırlar, dilsizdirler, kördürler. Artık (hakka) dönmezler. Yahut onların durumu, gökten yoğun karanlıklar içinde gök gürültüsü ve şimşekle sağanak hâlinde boşanan yağmura tutulmuş kimselerin durumu gibidir. Ölüm korkusuyla, yıldırım seslerinden parmaklarını kulaklarına tıkarlar. Oysa Allah, kâfirleri çepeçevre kuşatmıştır.” (2/Bakara 17-19).

“Dileseydik onu, delillerimizle yüceltirdik, fakat o, yeryüzüne sarıldı ve kendi isteğine uydu. O tıpkı köpeğe benzer; üstüne varıp kovsan da dilini çıkarıp solur, kendi haline bıraksan da dilini çıkarıp solur. İşte bu hal, delillerimizi yalanlayan topluluğun haline benzer; sen geçmişlerin hallerini anlat onlara da belki iyice bir düşünürler.” (7/Araf 176).

Din eğitimi yoluyla elde edilen refleksler insanı ebedî yaşantıya hazırlamalı ve o yolculukta eşlik ve kılavuzluk yapmalıdır. Şayet bunlar kişiye hem bu dünyada hem de öte dünyada kalıcı ve faydalı değişiklikler ve ge-

lişmeler sağlamıyorsa hiçbir anlamı yoktur. Diğer yandan sadece bilgi sahibi olmak için elde edilen, salih amele dönüştürmeyen bilgilerin de değerinin olmadığını söyleyebiliriz. Bu olay Kur'an'da kitap yüklü eşek ile anlatılmaya çalışılmıştır: *“Tevrat’la yükümlü tutulup da onunla amel etmeyenlerin durumu, ciltlerle kitap taşıyan eşeğin durumu gibidir. Allah’ın ayetlerini inkâr eden topluluğun hâli ne kötüdür! Allah, zalimler topluluğunu hidayete erdirmez.”* (62/Cuma 5).

Kısaca ifade etmek gerekirse, burada eşeğin kitap-tan faydalanması şöyle dursun onun ağırlığı altında ezildiği ifade edilmektedir. Bilgi her iki fazda da insana yarar sağlıyorsa bu uğraşın bir değeri vardır. Aksi takdirde bunları elde etmek eşeğin yükünün kaliteli olması gibi kaliteli boş uğraşlardır. Bilgi sahibi olan insanlar doğanın ve vahyin, günlük yaşamın içinde olduğunu fark ederek bu alandaki kazanımlarını hayatın her alanına uygularlar. Bunlar olaylara yöntem bilimin sağladığı bakış açısından yaklaşarak ilmi bilgiye dayalı kararlar verirler.

Bilinmeyenlerle ilgili ilmi bilgiye sahip olma karakteri her alanda üretken, safsatalara inanmayan, gelişime açık, her şeyden önemlisi kendini tanıyan, kendine güvenen ve Allah’tan başka hiç kimsenin kulu olmayan bir toplum oluşmasına katkıda bulunur. Aksi takdirde bu söylenenlerin dışında kazanılan refleksler insanı doğru olandan yanlış olana doğru sürükler. Neticede bu refleksler kişinin doğruya ulaşmasına engel olur.

SONUÇ

Ekonomik bir eğitim, ilmi tecrübeler sayesinde elde edilen algoritmaların rehberliğinden istifade edilerek kişinin kontrolü eline alma fazına gelineye kadar geçen süreçtir. Buradaki kontrol, göz önüne alınan konuya hem teorik hem de pratik açıdan hâkim olmaktır. Bu durum

hissi düzlemde kişinin kazanacağı hazları da içine alır.

Kullanılan algoritmalar süreç sonunda kontrollü bireylerin yetişmesini sağlar. Nitelikli ve etkili eğitim algoritmalarına sahip olanlar diğerlerine göre daha çok kontrol sahibi oldukları için bunların gelişim hızı daha fazladır. Zira bu algoritmalar kullanılmayı bekleyen beynin ilgili bölgelerini harekete geçirir. Eğitim öncelikle beynin fonksiyonel hale getirilmesiyle başlar. Çünkü beyin fonksiyonel olmadan eğitim gerçekleşmez.

Kalbin beyinle rezonansa gelmesi neticesinde, kalıcı tepkiler koleksiyonuna refleks diyoruz. Kalbimiz genetik ve epigenetik reflekslere sahiptir. Epigenetik reflekslerimiz kalitesi kalbin inşasıyla doğru orantılıdır. Bu çalışmada kastedilen kalp biyolojik kalp olmayıp Kur'an'da kullanılan akletme ve fıkhetme gibi özelliklere sahip olan varlıktır.

Tatmin olmuş bir kalbin kazandığı refleks maksimum seviyede kendini gösterir. Buradaki tatmin seviye seviyedir. Her tatmin seviyesine göre kalbin refleksidir. Kalbe refleks kazandırmak bir süreçtir. Bu sürece eğitim adını verebiliriz.

Formel din eğitimi tecrübi kazanımların kısmen taklit ettirilmesine dayanır. Bu diğer ilmi disiplinler için de geçerlidir. Bu durum geçici bir süre için kabul edilebilir. Taklit refleks kazandırmada rol oynar. Tamamı ile olmasa da bunun faydası vardır. Ancak kesinlikle taklit merkezli reflekslerden tahkik merkezli reflekslere doğru bir sürece girilmelidir.

Sadece taklit fazında kalan refleksler faydasız olabilir. Hatta düzeltilmesi zor olan olumsuzluklara yol açabilir. Bunu icra eden kişi yaptığıнын yanlış olduğunu anlaması şöyle dursun doğru olduğunu düşünerek sevap beklentisi içinde olabilir. Bu sebeple din eğitimi hem içe-

rik hem de yöntem açısından sürekli olarak kristalize edilmelidir. Zira bunlar insan ürünü olup mutlak bilgiler olarak kabul edilmez. Çağın ilmi yapısına ve idrakine göre geliştirilebilir.

Din eğitiminde uygulanan algoritmalar gelişime açık olmalıdır. Algoritmaların statikleşmesi, kazanılmış reflekslerin aktif bilinç üzerindeki tesirini minimize eder. Yeni ve alışılmışın dışındaki bilgilerle bu algoritmalar dinamik bir hüviyet kazanır.

Taklit fazında reflekslere sahip olan ve bu fazda kalan insanların yanlış yaptıkları Kur'an'da farklı yerlerde ifade edilmektedir. Bunlar ehli kitap başlığı altında incelenmektedir. Bunların sahip olduğu refleksler özden uzaklaşmış, çarpıtılmış ve tahrif edilmiştir (57/Hadid 27). Taklit fazındaki reflekslerin tahkik fazındaki reflekslere geçmemesi büyük bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tasdik kişinin tek başına yapması gereken bir eylemdir. Başkasının yaptığı tasdikleme süreci ona aittir. Dolayısıyla bu sürece her bireyin kendisi girmelidir. Aksi takdirde bu durum bizim adımıza başkasının beslenmesi gibi olur.

Kalbin daha önceki kazandığı fazları muhafaza etmesi için yapması gereken işlemler vardır. Bu sürece zikir adını verebiliriz. Burada zikir önemlidir. Zira hali muhafaza için girişimde bulunmayan işlemler kalbin paslanmasına neden olur. Paslanmanın giderilmesi için de daha önce kazandığı fazı muhafaza etmeli ve daha gelişmiş fazlara doğru gelişimini sağlamalıdır.

Gelen mesajlarla kalbin ilgili yapılarının etkileşimini engellemek kalbi bir şekilde enformasyona kapatmak demektir. Bu da kalbin mühürlenmesi anlamındadır. Kalbin mühürlenmesi olumsuz kazanılmış (kesbî)

reflekslere örnek verilebilir.

Kalp genetik fakültelere sahip olan ve doğal ayetlerle reaksiyona girerek öğrenen ve yeteneklerini güncelleyen bir sistemdir. Öğrenme ve eğitilme süreci kalbin gerçekleştirilmesi gereken bir süreçtir. Bu durum çaba gerektirir. Bu sebeple din eğitiminde kalp inşası önemli bir yere sahiptir. Bunun için de din eğitiminin zamanla pasif bilinç fazından aktif bilinç fazına dönüşmesi gerekir.

Dini anlamada metot sorunu ortaya çıkıyorsa ve dinin anlaşılmasında birbirini imha edecek sonuçlara varılıyorsa din eğitiminden bahsetmek abesle iştigal olur. Burada öncelikle bakılması gereken, din diye ortaya çıkan veya çıkarılan yapının kendi iç tutarlılığı ve tamlığıdır.

Göz önüne alınan dinin tabiatını anlamadan eğitimi vermeye kalkışmak, eğitimi verenlerin bireysel realite ve isteklerini yerine getirmekten öteye gidemez. Öncelikle eğitimi verilecek dinin tabiatını anlamak, hangi şartlarda geçerli olduğunu ve hangi şartlarda işlevsellik kazandığını ortaya çıkarmak gerekir. Daha sonra eğitim verilerek insana bu konuda refleksler kazandırılması daha yararlı olacaktır.

Bu bağlamda din eğitimi, insanı meydana getiren tüm bileşenleri göz önüne alarak bunları gereği gibi kullanmayı ve bunlardan istifade ederek kişinin gelişimini sağlayan süreç olarak tanımlamak mümkündür.

KAYNAKLAR

Abdulkaki, Muhammed Fuad; *Mucemu'l-Mufehras li el-Fazıl Kur'ani'l-Kerim*, Mektebetü'l İslamiyyeh, İstanbul, 1982.

Attas, S. Nakıb; *İslam, Sekülerizm ve Geleceğin Felsefesi*, İnsan Yayınları, İstanbul, 1995.

- Bilgili, F. Menderes; *Çocuğun Din Eğitimi ve Karşılaşılın Güçlükler*, Beyan Yayınları, 2005.
- Bilgin, Beyza; *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, Yeni Çizgi Yayınları, Ankara, 1995.
- Bilmen, Ömer Nasuhi; *Dinî ve Felsefî Ahlak Lügatçesi*, Bilmen Yayınevi, 1967.
- Cebecioğlu, Ethem; *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Anka Yayınlar, 2005.
- Çantay, Hasan Basri; *Kur'an'ı Hakim ve Meal-i Kerim*, Elif Ofset, 1984.
- Elmalılı, H. Yazır; *İslam Düşüncesinin Problemlerine Giriş*, T.D.V., 2005.
- Fidan, N. / Erden, M.; *Eğitim Bilimine Giriş*, Ankara, 1988.
- İsfahani, Rağıb; *Müfredat* (ter. A. Güneş / M. Yolcu), Çıra Yayınları, İstanbul, 2006.
- İbn Hanbel, Ebu Abdillāh Ahmed b. Muhammed; *el-Müsneğ* I-IV, İstanbul, 1982.
- İbn Munzur, *Lisanu'l Arab* 1-XV, Daru's- Sadr, Beyrut, Ts.
- İbn Rüşd; *Faslu'l-Makal* (çev. Bekir Karlığa), İşaret Yayınları, İstanbul, 1992.
- Kuşeyri, Abdülkerim; *Kuşeyri Risalesi*, Yeni Şafak, tercümen: Dilaver Selvi, İstanbul, 2009.
- Mutçalı, Serdar; *Arapça Türkçe Sözlük*, Dağarcık Yayınları, 1995.
- Kutub, Muhammed; *İslam Terbiye ve Ahlak Sistemi* (ter. Ali Özek), Hisar Yayınevi, 1997.
- Nasr, Seyyid Hüseyin; *İslam ve Bilim* (türk. İlhan Kutluer), İnsan Yayınları, 2006.
- Özenli, Sertaç; *İlmî Sohbetler*, Karakuşlar Yayınları, Ada-

- na, 1999.
- Penrose, Roger; *Bilgisayar ve Zekâ* (çev. Tekin Dereli), TÜBİTAK Yayınları, 2004.
- Tehanevi, Muhammed bin Ali; *Keşşafu Istılahati'l-Fünun*, I-II, İstanbul, H. 1318.
- Tarlacı, Sultan; *Bilinç*, Yaşar Büro Araç, İzmir, 2009.
- Tosun, Cemal; *Din Eğitimi Bilimine Giriş*, Pegem Yayıncılık, 2002.
- Yavuz, Ömer / Bilgili, F. M.; *İlmi Metodoloji Açısından Kur'an'da Gayb*, Çizgi Kitabevi, 2011.
- Yazır, Elmalılı Hamdi; *Hak Dini Kur'an Dili* (sad. İ. Karaçam / E. Işık / N. Bolelli / A. Yücel), Azim Yayınları, İstanbul, 1992.
- Zebidi, Muhammed Murteza; *Tacu'l-Arusmin Cevahiri'l-Kamus*, I-X, Daru's-Sadr, Beyrut, H.1306.
- Zemahşeri, Mahmud b. Ömer; *Esasu'l-Belağa*, Matbaaatu Daru'l-Kütüb, Mısır, 1973.